

УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО МЕТОДУ

Анотація. Узагальнено підходи до оцінки прибутковості банку, відібрано показники, що характеризують різні аспекти прибутковості. Обґрунтовано доцільність розрахунку на їх основі інтегрального показника за допомогою використання таксономічного методу.

Аннотация. Обобщены подходы к оценке прибыльности банка, отобраны показатели, которые характеризуют разные аспекты прибыльности. Обоснована целесообразность расчета на их основе интегрального показателя с помощью использования таксономического метода.

Annotation. Approaches to the assessment of bank profitability were generalized. The financial indicators which show different aspects of profitability were selected. The expediency of the integration rate account by using taxonomic method was substantiated.

Ключові слова: прибутковість, банк, рентабельність, таксономічний метод, інтегральний показник.

Прибутковість банку є відображенням ефективної діяльності кредитної установи. Управління прибутковістю, зокрема аналіз та оцінка, відіграє важливу роль у стратегії управління діяльністю банку, оскільки визначення її точного рівня дає змогу проаналізувати достатність прибутку банку в ретроспективі та порівняти з рівнем схожих за величиною активів банків, а також виявити проблемні моменти й урахувати їх для підвищення прибутковості даної установи.

Якщо оцінити рівень прибутку достатньо просто, то оцінити рівень прибутковості є складнішим завданням, оскільки немає єдиного загальноприйнятого підходу як до трактування прибутковості, так і до методів її оцінки. Тож на практиці може вийти так, що оцінка прибутковості однієї й тієї ж фінансової установи різними аналітиками може відрізнятись. Таким чином, існує необхідність у виборі такого методу оцінки прибутковості, який би надав змогу нівелювати розбіжності різних підходів, і, узагальнивши їх, оцінити рівень прибутковості.

Метою статті є вдосконалення аналізу прибутковості банку, використовуючи інтегральний показник, що найточніше оцінює рівень прибутковості банку.

Дослідженням оцінки прибутковості займалися такі вітчизняні та іноземні науковці як: Примостка Л. О., Стойко О. Я., Мороз А. М., Парасій-Вергуненко І. М., Герасимович А. М., Роуз П. С. [1 – 6]. Слід зазначити, що в їх роботах розглянуто підходи до оцінки окремих аспектів прибутковості банку без узагальнення окремих видів його діяльності.

Тому для аналізу прибутковості банку найбільш доцільним є використання таксономічного підходу, що дозволяє відібрати показники, які характеризують різні аспекти прибутковості, й синтезувати їх в один загальний, що найбільш повно відображає рівень прибутковості банку. Одним із перших почав використовувати спеціальну дослідницьку методику агрегування ознак З. Хельвіг. Ним був запропонований таксономічний показник, котрий становить синтетичну величину, утворену з усіх ознак, які характеризують економічне явище, що вивчається.

Для відбору первісних показників було розглянуто підходи різних авторів щодо оцінки прибутковості, які наведені в табл. 1.

Підходи різних авторів до оцінки прибутковості банку

Показник	Формула розрахунку	Примостка Л. О. [4]	Стойко О. Я. [5]	Мороз А. М. [2]	Парасій-Вергуленко І. М. [3]	Герасимович А. М. [1]
Показник прибутковості активів	Чистий прибуток / активи × 100 %	+	+	+	+	
Показник прибутковості капіталу	Чистий прибуток / капітал × 100 %	+	+	+	+	
Мультиплікатор капіталу	Активи / капітал	+				
Чистий спред	Проценти отримані / позики × 100 % – проценти сплачені / підпроцентні депозити × 100 %		+	+	+	+
Чиста процентна маржа	(Доходи від процентів – витрати на проценти) / середні загальні активи × 100 %		+	+	+	+
Інший операційний дохід до загальних активів	Інший операційний дохід / середні загальні активи × 100 %		+			+
Чистий операційний дохід до загальних активів	(Чистий процентний дохід + інший операційний дохід) / середні загальні ативи × 100 %					+
Чиста операційна маржа	(Дохід на доходні активи + відповідна комісія) / всі фінансові активи × 100 % - (витрати на проценти / всі пасиви, що фінансуються) × 100 %		+			+
Чистий дохід до витрат на утримання персоналу	Прибуток після оподаткування / загальна численність робітників		+			+
Ефективність діяльності працівників, продуктивність праці, грн	Прибуток після оподаткування / витрати на утримання робітників					+
Чистий прибуток на одну акцію	Чистий прибуток після сплати податків / кількість акцій, що перебуває в обігу			+		
Показник рівня прибутковості	Прибуток / витрати				+	
Прибутковість (рентабельність) доходу	Прибуток до оподаткування / доходи					+

Як видно з табл. 1, найчастіше в економічній літературі зустрічалися такі показники: прибутковості активів, показник прибутковості капіталу, чистий спред та чиста процентна маржа. Проте варто зауважити, що багато показників тією чи іншою мірою дублюють один одного. У зв'язку з цим було відібрано незалежні один від одного показники. Для цього було розраховано парні коефіцієнти кореляції, які дають змогу оцінити щільність зв'язку між окремими показниками (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції між показниками прибутковості банку

Назва показника	Показник прибутковості активів	Мультиплікатор капіталу	Чистий операційний дохід до загальних активів	Чистий дохід до витрат на утримання персоналу	Чистий спред
Показник прибутковості активів	1,00	-0,48	0,05	0,62	0,15
Мультиплікатор капіталу	-0,48	1,00	0,24	-0,68	0,13
Чистий операційний дохід до загальних активів	0,05	0,24	1,00	-0,54	0,34
Чистий дохід до витрат на утримання персоналу	0,61	-0,67	-0,54	1,00	-0,04
Чистий спред	0,15	0,13	0,34	-0,037	1,00

Як видно з табл. 2, між відібраними показниками значення коефіцієнтів кореляції менші 0,7, а отже, між ними немає тісного зв'язку. Це свідчить про те, що такий набір показників характеризує прибутковість різних напрямів діяльності банку.

Для визначення того, як значення кожного показника впливає на результат діяльності банку, необхідно дослідити їх економічну сутність. Так, показник прибутковості активів характеризує співвідношення чистого прибутку

банку після сплати податків до активів банку і показує, скільки чистого прибутку дає одиниця активів банку, отже, – він стимулятор.

Мультиплікатор капіталу – це узагальнююча характеристика ризику, яка свідчить про рівень забезпечення залучених коштів власним капіталом банку, тобто він є дестимулятором.

Чистий операційний дохід до загальних активів показує частку процентного та іншого операційного доходу в активах, тому є стимулятором. Чистий дохід до витрат на утримання персоналу – продуктивність роботи працівників, що вимірюється як через витрати на їх утримання, так і через їх кількість. Цей показник також стимулятор.

Чистий спред показує, наскільки успішно банк виконує функцію посередника між вкладниками та позичальниками і наскільки гостра конкуренція на грошовому ринку, учасником якого є установи банків, а отже, – це стимулятор.

У якості інформаційної бази виступили розраховані значення показників АТ "Банк "Меркурій" у кварталному розрізі за період 2010 – 2012 років, які наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники прибутковості АТ "Банк "Меркурій"

Показник	2010 рік				2011 рік				2012 рік			
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Показник прибутковості активів	0,00	0,00	0,01	0,04	0,01	0,02	0,05	0,11	0,01	0,01	0,01	0,02
Мультиплікатор капіталу	11,72	10,11	9,71	7,30	7,39	6,07	6,45	6,94	7,34	7,76	7,75	7,73
Чистий операційний дохід до загальних активів, %	0,49	1,20	1,84	1,96	0,41	0,67	0,68	0,35	-0,36	-0,04	-0,28	-0,51
Чистий дохід до витрат на утримання персоналу	0,18	0,22	0,35	1,12	1,39	1,38	1,84	2,78	1,43	1,43	1,78	2,06
Чистий спред	1,70	2,67	3,93	4,51	1,12	2,32	3,58	3,80	-4,74	0,76	0,48	0,23

На першому етапі було сформовано матрицю стандартизованих значень, для чого знайдено середні значення кожного показника за періоди, а потім розраховано співвідношення значення кожного показника до середнього. За вектор-еталон було взято найкращі результати банку – тобто найменші значення для дестимуляторів та найвищі для стимуляторів. Далі було розраховано Евклідову відстань між елементами матриці та вектором-еталоном, що показує, вплив яких показників був найбільшим. Потім для кожного періоду було знайдено коефіцієнт таксономії, що є різницею одиниці та допоміжного показника, розрахованого на основі попередньо знайдених значень. Динаміку отриманого інтегрального показника зображено на рисунку.

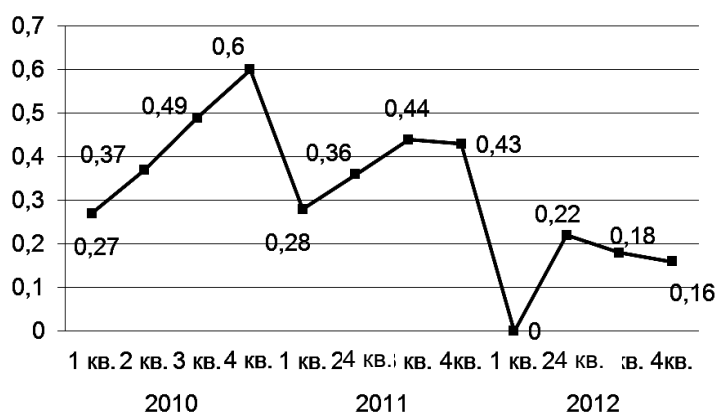


Рис. Динаміка інтегрального показника прибутковості АТ "Банк "Меркурій" за період 2010 – 2012 рр.

З рисунка видно, що в 2010 році відбувалася позитивна динаміка зростання інтегрального показника прибутковості, й у 4-му кварталі він сягнув максимального значення – 0,6. Дане явище відбулось унаслідок поступового покращення всіх аналізованих показників та його наближення до еталону.

Проте вже в 1-му кварталі 2011 року показник різко знизився до 0,28, що майже дорівнює значенню на той же квартал попереднього року. Причиною цього стало значне зменшення показника чистого операційного доходу до активів, що свідчить про погіршення ведення операційної діяльності, тобто скорочувалися обсяги залучених депозитів та наданих кредитів й відсотків за ними. Також зменшився чистий спред, тобто ефективність кредитної діяльності банку погіршилась, оскільки посилення конкуренції призвело до скорочення різниці між доходами від кредитів та витратами за депозитами. Ще однією причиною можна назвати неефективне використання ресурсів, на що вказує погіршення показника прибутковості активів.

Натомість, у 2-му та 3-му кварталах 2011 року відбувалося відновлення рівня показника прибутковості до 0,44 у 3-му кварталі, хоча він і не досяг колишнього рівня. Майже незмінним показник залишився й у 4-му кварталі цього року. Основною причиною такої ситуації стали покращення ефективності всіх ресурсів, покращення ефективності внутрішньої політики банку, професіоналізму його апарату, який підтримує оптимальну структуру активів та пасивів з точки зору доходів та витрат, про що свідчить оптимізація показника прибутковості активів. Позитивний вплив також мало підвищення окупності витрат на утримання працівників.

Значне зниження показника прибутковості до мінімального значення 0 відбулося у 1-му кварталі 2012 року. Дана динаміка була зумовлена суттєвим погіршенням кредитної діяльності банку, оскільки чистий спред значно відхилився від еталону, що стало наслідком перевищення ставки сплачених відсотків за залученими коштами над відсотками за наданими кредитами. Також погіршилися значення показника чистого операційного доходу до загальних активів, який показує збільшення залежності від "нетрадиційного доходу", тобто прибуток банку в цей період був сформований за рахунок інших некредитних операцій.

У 2-му кварталі цього року інтегральний показник досить стрімко відновився, проте лише до значення 0,22. Основною причиною стало підвищення ефективності кредитної й депозитної діяльності, про що свідчить оптимізація показника чистого спреду. В останні квартали 2012 року показник дещо знижувався – до значення 0,16. Головним чином через деяке погіршення ефективності основної діяльності, а отже, й зниження чистого процентного доходу, що вплинуло на показник чистого операційного доходу до загальних активів та величини чистого спреду. Отже, прибуток банку був сформований за рахунок інших некредитних операцій, та свідчить про зниження різниці між прибутками від залучених коштів та відсотками за наданими кредитами.

Таким чином, в АТ "Банк "Меркурій" є багато невикористаних резервів, унаслідок чого його максимальний показник прибутковості за аналізовані періоди сягнув лише 60 %. Висока конкуренція в банківській сфері не дає змогу вести ефективну операційну діяльність. Доцільно розробити більш ефективну маркетингову політику, створити нові привабливі умови для кредитів та депозитів, впроваджувати заходи щодо підвищення рейтингу привабливості й зміцнення довіри населення. Необхідно визначити та підтримувати оптимальну структуру активів та пасивів, що надасть змогу підвищити ефективність використання наявних фінансових ресурсів.

У роботі здійснено вдосконалення аналізу прибутковості банку, охарактеризовано оптимальний набір незалежних один від одного показників, що найчастіше зустрічаються в економічній літературі, та на їх основі розраховано таксономічний показник, що є загальною характеристикою прибутковості. Було розраховано загальний рівень прибутковості АТ "Банк "Меркурій", виявлено основні фактори, які на нього впливають, а також надано рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності фінансової установи.

Наук. керівн. Слущка О. В.

Література: 1. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с. 2. Стойко О. Я. Банківські операції : підручник / О. Я. Стойко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 323 с. 3. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с. 4. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с. 5. Герасимович А. М. Аналіз банківської справи : навч.-метод. посібн. / А. М. Герасимович, О. І. Самсонова. – К. : КНЕУ, 2002. – 311 с. 6. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз ; [пер. с англ. И. В. Башниш, И. Е. Новикова]. – М. : Дело, 1997. – 744 с.